

SALVADOR GINÉ

FEDERICO GARCÍA
LORCA
A
CATALUNYA

PRÒLEGS D'ANTONINA RODRIGO
I VÍCTOR FERNÁNDEZ

V I E N A
E D I C I O N S

Lorca a l'Empordà. Inici de l'idi·li amb Catalunya

Cadaqués, Figueres i Empúries

CADAQUÉS

Del 5 a l'11 d'abril de 1925, per Setmana Santa, Federico García Lorca arriba per primer cop a Catalunya convidat per Salvador Dalí, company seu a la Residència de Estudiantes de Madrid i amb qui ha establert una íntima amistat. Tots dos van a la casa d'estiueig familiar dels Dalí a Cadaqués per passar les vacances acadèmiques. S'hi estan amb la germana i els pares del pintor. A Lorca el paisatge li recorda Terra Santa: «*Oliveres de Cadaqués. ¡Qué maravilla! Cuerpo barroco y alma gris*». García Lorca i Salvador i Anna Maria Dalí es fotografien a la platja des Llaner, davant de la casa d'estiueig que el notari Dalí té llogada als Pitxot. La finestra de l'habitació que ocupa Lorca és pintada al quadre de Dalí *Noia a la finestra* (1925), en què sa germana mira el mar.

Fa un segle, l'encant de Cadaqués ja captivava artistes com Duchamp o Picasso. García Lorca, de la mà de Salvador Dalí, també hi va deixar la seva empremta (Foto: Antonio Galeote).

Federico García Lorca a Catalunya

Lorca i els germans Dalí passen moltes estones amb Lídia Noguera, que es guanya la vida venent peix per les cases i que ha hostatjat a casa seva personatges com Puig i Cadafalch, Duran i Reynals o Picasso. Un altre hoste és Eugeni d'Ors. El juny de 1904 va a Cadaqués per recuperar-se de l'asma i, per consell mèdic, s'allotja a casa de la Lídia, que té fama de bona cuinera, on Ors es recupera amb els succulents arrossos amb llagosta i déntols a la marinera. Un dia, en tornar de pescar amb Ferran *Nando* Costa, el marit de la Lídia, Ors diu: «Lídia, que ben plantada que ets!». Salta l'espurna i tot s'altera. A la Lídia, d'uns 38-40 anys, li brolla una embriagadora passió vers un refinat Ors de vint i pocs.

A l'octubre, Ors deixa Cadaqués, s'apostrofa el cognom i, ja com a reputat D'Ors i *Xènius*, el 1911 publica el seu llibre *La ben plantada*. El títol desgavella la Lídia. Es convenç que D'Ors s'ha inspirat en ella per crear la Teresa, la protagonista de l'obra, i cau en l'erotomania, deliri paranoic de ser estimada, una obsessió més romàntica que sexual. El trastorn l'afecta fins al punt que es fa dir Teresa i saluda la gent amb un «Ors» o «Xènius». Escriu a D'Ors cartes insistents, que imagina que ell respon amb missatges xifrats a través dels articles dels diaris. El desvari del qual la Lídia s'ha imbuït li fa veure Eugeni d'Ors arreu. A Dalí li confessa que D'Ors ha anat a Figueres perquè al menú d'un restaurant ha vist escrit *Hors d'œuvre* (entrants dels àpats). Dalí li segueix la veta i accepta que *Hors* és 'D'Ors', però queda bocabadat quan ella afirma que *d'œuvre* és 'd'amagat'.

A la glosa *De les palmeres i altres coses* (1908) Eugeni d'Ors escriu: «Jo m'he apresat a prendre una targeta postal per a escriure a la meva excelenta dispesera de Cadaqués, que porta el nom, no gaire castís, de Lídia, i és pescadora: "Estimada Lídia: [...] Els millors records per al vostre marit en Nando, per als vostres fills Honori i Benvingut, [...]»». I a l'Epíleg (octubre

Lorca a l'Empordà. Inici de l'idil·li amb Catalunya

de 1911): «Remem, Nando, remem, que la nit se'ns ve a sobre [...] Oh, Nando, bon brau pescador [...] La Ben Plantada [...] —mira la platja nua, guaita al lluny, buida i closa la mansió!—, la Ben Plantada era talment una resplendent basilica d'allò mateix de què tu ets una xica ermita marinera». És aquí on rau la confusió que fa que la Lídia cregui que és la Teresa? Per altres gloses de *La ben plantada*, sembla que el personatge s'inspira en Teresa Mestre, a qui Ors coneix molt bé. Cunyada de Pompeu Fabra, Ramon Casas la pinta en dos quadres, un de 1907 i l'altre de 1908, titulats tots dos *Retrat de la senyora Baladia* (pel cognom del marit), els quals escandalitzen la família directa, que no accepta que una dona casada aparegui exposada en públic. Res comparat amb el cataclisme social posterior: el 1910 Teresa abandona el marit i els seus tres fills —que no veurà mai més— per fugir a Suïssa i als Estats Units amb l'arquitecte Josep Pijoan, deu anys més jove i secretari de l'Institut d'Estudis Catalans —càrrec que ocuparà Eugeni d'Ors. Amb Pijoan tindran dos fills.

Tot i els deliris, a la Lídia la veneren tant Salvador Dalí com García Lorca. Per a Dalí, la Lídia té una intel·ligència subtil per manejar l'absurd i imposar el caos, amb «una ment predisposada per a la poesia». Com a «Deessa de la meua paranoia» li inspira l'estudi *La mel és més dolça que la sang* (1926), i el quadre definitiu de 1927, que s'ha perdut. El nom del quadre sembla que prové d'una frase que, segons Dalí, la Lídia espetega als seus fills quan li retreuen que estima més els forasters (Eugeni d'Ors, la mel) que a ells.

Per la seva banda, García Lorca reconeix la dicotomia Lídia-Ben Plantada. En una carta del maig de 1925 escriu a Anna Maria Dalí: «*En la puerta de la Lydia está llamando la Bien Plantada, pero nadie le contesta*». Lorca també plasma l'esbojarrament de Lídia Noguer comparant-la amb el Quixot: «*La locura de Don Quijote es una locura seca,*

Federico García Lorca a Catalunya

visionaria, de altiplanicie, una locura abstracta, sin imágenes [...] La locura de Lydia es una locura húmeda, suave, llena de gaviotas y langostas, una locura plástica. Don Quijote va por los aires y la Lydia a la orilla del Mediterráneo. Es esta la diferencia. Y quiero que conste para que no eche raíces esa ligereza de Xenius [...] ¡y qué cosa tan divertida poder hacer un paralelo entre la Lydia y el último caballero andante!». Lorca té damunt del piano de casa seva una fotografia de la Lídia («Lo de Lydia es encantador. Tengo su retrato sobre mi piano»). García Lorca té amistat amb D'Ors i coneix les seves *Gloses*, que qualifica de «manantiales de alegría pura».

De vegades, les cartes entre els germans Dalí i Lorca tracten de la Lídia. El gener de 1926, el pintor envia a Lorca una fotografia amb la Lídia i una altra peixatera, amb l'anotació: «(La Lidia me da un pez). La Patum, yo y la Lidia (la Bien Plantada) a Federico García Lorca que está en el secreto». L'abril de 1927, Lídia Noguer escriu a Lorca: «Si tiene hambre y sed de verdad, que venga a la fuente. Hay en la fuente sagrada el nombre de Bien Plantá». Els dos germans Dalí, tot seguit, a la mateixa carta escriuen: «Querido Federico, estamos en la casa de Lidia merendando crespells y garnatxa. Te recordamos mucho». El juliol de 1927 Lídia, Dalí i Lorca adrecen una carta conjunta, d'un paràgraf cadascú, a Sebastià Gasch. El de la Lídia és el primer: «Una espiritualidad de la Bien Plantada. Todo el mundo hes una casa de locos».

L'1 de juliol de 1927, quan Lorca presenta, amb força èxit, *Mariana Pineda* al Teatre Goya de Barcelona, la Lídia envia una carta a Lorca i Dalí: «¡Le felicitamos por el triunfo de su obra y las decoraciones, y me alegro infinito!». L'endemà envia al restaurant Patria de Barcelona un telegrama per a Lorca: «Mi asistencia espiritual y simbólica al banquete de esta noche Escribir y explicar algo muy irónico Lidia». El setembre de 1928 Dalí publica el poema «Peix perseguit per un raïm» a la revista

Lorca a l'Empordà. Inici de l'idil·li amb Catalunya

Federico García Lorca, Anna Maria Dalí i Lídia Noguera, protegida per un para-sol, a Cadaqués l'estiu de 1927 (Arxiu de la Fundació Federico García Lorca. Centro García Lorca, Granada).

L'Amic de les Arts de Sitges. El poema l'envia a Lorca, traduït al castellà i amb l'anotació «*Dedicado a una conversación entre Federico y Lidia*», amb la intenció que el publiqui a *Gallo*, revista dirigida per Lorca.²

2. Al número 2 de *Gallo* (abril de 1928) Lorca ha publicat una llarga prosa de Dalí titulada *San Sebastián*, on sota el títol s'indica «A F. García Lorca». És la traducció del *Sant Sebastià* que Dalí publica el juliol de 1927 a *L'Amic de les Arts*, amb aquesta mateixa anotació. (Des del segle XIX el martiri de sant Sebastià, representat en quadres com un jove fornit, mig nu i lligat a un tronc, s'ha erotitzat com a símbol del desig homosexual.)